

Orlandi a ostatní proti Itálii, rozhodnutí ze dne 14. 12. 2017

Stěžovatel: Orlandi a ostatní

Žalovaný stát: Itálie

Číslo stížnosti: 26431/12, 26742/12, 44057/12 a 60088/12

Datum: 14.12.2017

Článek Úmluvy: čl. 12

čl. 14

čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: diskriminace, homosexuální páry, registrované partnerství, rodina, rodinný život, uznávání manželství

Český právní řád: čl. 10 odst. 2, čl. 32 Listiny základních práv a svobod
zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů
zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

Významnost: 2

Autorský komentář:

V předkládaném rozhodnutí Soud shledal porušení čl. 8 Úmluvy, jestliže italský stát po určité časové období navzdory sociální realitě neuznal v žádné podobě stejnopohlavní manželství stěžovatelů uzavřená v cizině. Soud akceptoval, že Itálie - v rámci volby, která je v souladu s Úmluvou - znemožněním uznávání v zahraničí uzavřených manželství stejnopohlavních párů zamýšlela odradit své občany, aby v zahraničí vstupovali do svazků, které nejsou v jejich státě uznávány a které nejsou státy povinny uznávat ani podle Úmluvy (stejnopohlavní manželství), a tím chtěla zamezit narušení veřejného pořádku. Soud rovněž shledal, že existuje legitimní zájem státu na tom, aby zajistil, že jeho zákonné zásady budou respektovány, a tedy že nebudou obcházena rozhodnutí demokraticky zvolené vlády, nicméně samotné porušení čl. 8 se vázalo k tomu, že ačkoliv soužití stěžovatelů naplňovalo znaky rodinného život ve smyslu čl. 8 Úmluvy, neměli stěžovatelé až do roku 2016 žádné prostředky ochrany jejich vztahu a ocitli se tak v „právním vakuu“. S odůvodněním rozhodnutí je pak v určitém napětí disent dvou soudců, je-li v něm tvrzeno, že Soud do budoucna hodlá přizpůsobovat ustanovení Úmluvy na základě společenských změn a že by se snad tyto společenské proměny mohly vyvíjet jen jediným směrem (rozuměno směrem od tradičně chápaného konceptu heterosexuálního manželství). Podstatné je, že Itálie v rozhodném období žádným způsobem neupravila poměry stěžovatelů (ani v podobě registrovaného partnerství) což je, nejen v oblasti práva na rodinný život, neakceptovatelná situace. V poměrech České republiky pravomoc, rozhodné právo a uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech registrovaného partnerství upravuje ustanovení § 67 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

SKUTKOVÝ STAV

Projednávaná věc se týká čtyř stížností podaných 11 italskými státními příslušníky a jedním kanadským státním příslušníkem. Všemi stížnostmi napadali stěžovatelé postup italských orgánů, které odmítly uznat manželství stěžovatelů, kteří tvoří šest stejnopohlavních párů, uzavřená v zahraničí a dále též italskou právní úpravu, která jim neumožňovala uzavřít manželství nebo registrované partnerství. Tři z těchto párů uzavřely manželství v Kanadě, dva v Holandsku a jeden ve Spojených státech amerických.

Paní Orlandi a paní Mortanga udržují vztah od roku 2009 a manželství uzavřely roku 2010 v Torontu, kde v té době žily. Po návratu do Itálie obě ženy požádaly v Itálii o uznání v Kanadě uzavřeného manželství. Rozhodnutím obce Ferrara byly informovány, že jejich žádost byla zamítnuta.

Pan D. P. a pan G. P. udržují vztah od roku 2007 a manželství uzavřeli v roce 2011 v Torontu. Následně požádali o uznání svého manželství v Itálii. Rozhodnutím obce Peschiera Borromeo byla jejich žádost zamítnuta. Jejich manželství bylo uznáno jako registrované partnerství po přijetí nové právní úpravy, dne 31. 3. 2017, tedy po pěti letech od podání stížnosti k Soudu.

Pan Isita a pan Bray spolu žijí od roku 2002. Pan Bray neměl v Itálii povolení k trvalému pobytu, a proto za ním pan Isita pravidelně cestoval do Kanady, kde se v roce 2005 vzali. Požádali, aby jejich manželství bylo uznáno v Itálii. Rozhodnutím obce Neapol byla jejich žádost zamítnuta. Po podání stížnosti, dne 27. 10. 2016, bylo jejich manželství uznáno jako registrované partnerství.

Pan Goretti a pan Giartosio spolu udržují partnerský vztah od roku 1995 a manželství uzavřeli roku 2008 v Kalifornii. Následně požádali o uznání svého manželství v Itálii, rozhodnutím obce Řím však byla jejich žádost zamítnuta. Po podání stížnosti, dne 23. 11. 2016 bylo jejich manželství uznáno jako registrované partnerství.

Pan Rampinelli a pan Molin spolu udržují partnerský vztah od roku 1993, pan Rampinelli pobýval z pracovních důvodů v Německu a následně v Holandsku. Pravidelně každý týden však pana Molina v Itálii navštěvoval. Po 15 letech vztahu uzavřeli oba stěžovatelé v roce 2008 manželství v Amsterdamu a následně požádali o uznání svého manželství v Itálii. Rozhodnutím obce Mediglia však byli vyrozuměni, že jejich žádost byla zamítnuta.

Pan Garullo a pan Ottocento uzavřeli manželství v roce 2002 v Haagu. Jejich žádost o uznání manželství v Itálii byla zamítnuta rozhodnutím obce Latina. Toto rozhodnutí napadli stěžovatelé před soudem. Rozhodnutím soudu v Latině ze dne 10. 6. 2005 byl jejich návrh odmítnut. Podle soudu nebylo uznání v zahraničí uzavřeného manželství možné, protože kdyby bylo uzavřeno v Itálii, bylo by neplatné. Uznání manželství by podle soudu bylo v rozporu s veřejným pořádkem. Kasační soud svým rozsudkem ze dne 15. 3. 2012, č. 4184/12, odmítl odvolání stěžovatelů. Uvedl, že manželství dvou osob stejného pohlaví uzavřené v zahraničí je sice platné, nicméně v italském právním řádu nemůže působit žádné právní následky.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

1. PŘEDBĚŽNÉ OTÁZKY

2. Status oběti

3. Pokud jde o situaci těch ze stěžovatelů, jejichž manželství bylo v Itálii registrováno (jako manželství), tito stěžovatelé mají za to, že i přesto zůstávají oběťmi tvrzeného porušení základních lidských práv. Ve svém prvotním podání (které předcházelo následnému dalšímu vývoji ve věci) stěžovatelé v první řadě uváděli, že uznání jejich manželství nevyústilo v partnerský svazek, v jehož rámci by byli respektováni jako pár. Zadruhé, pokud jde o

registraci, uváděli, že ve světle oběžníku vydaného dne 7. 10. 2014 je tato registrace odsouzena ke zrušení nebo zneplatnění. Proto jejich situace nebyla nikdy napravena a porušení základních práv nebylo nikdy uznáno.

4. Soud uvádí, že vláda k tomu nevznesla žádné námitky. Nicméně, jak bylo nedávno uvedeno ve věci Buzadji proti Moldávii [VS] (5. 7. 2016, č. 23755/07, § 68–70), posouzení, zda je stěžovatel obětí, je pravomocí Soudu, který se touto otázkou zabývá ex offio. V poměrech projednávané věci Soud shledává vhodným zabývat se tím, zda stěžovatelé, jejichž manželství bylo registrováno, pozbyli status obětí.
5. Soud odkazuje na oběžník ze dne 7. 10. 2014 vydaný Ministerstvem vnitra (viz bod 89 výše), podle kterého jsou starostové povinni zrušit registrace, které již byly provedeny a který je informoval o tom, že v případě, že tyto registrace nebudou zrušeny, budou ex offio zneplatněny. Stěžovatelé, jejichž svatba byla registrována, potvrdili, že krátce po vydání oběžníku byla registrace jejich manželství zrušena (viz § 30 a § 40 výše). Za těchto okolností má Soud za to, že dočasná registrace jejich manželství je nemohla zavit postavení obětí.
6. Soud proto uzavřel, že na všechny jednotlivce je v projednávané věci třeba pohlížet jako na oběti tvrzeného porušení základních lidských práv, k němuž mělo dojít odmítnutím orgánů registrovat svatbu stěžovatelů (jako svatbu), ve smyslu čl. 34 Úmluvy.
7. Vyčerpání domácích prostředků nápravy
8. Vláda je toho názoru, že stížnosti č. 26431/12, 26742/12 a 44057/12 jsou nepřijatelné, protože stěžovatelé nevyčerpali všechny domácí prostředky nápravy. Podle jejich názoru nelze uzavřít, že dostupné prostředky byly neúčelné. Domácí judikatura ukazuje, že orgány se zabývaly vznesenými otázkami a navrhovanými řešeními. Vláda přitom odkazovala zejména na rozsudek Ústavního soudu sp. zn. 138/10.
9. Pokud jde o jejich stížnost týkající se odmítnutí registrace, stěžovatelé uvádějí, že je na vládě, aby prokázala, že existovaly efektivní prostředky nápravy v době, kdy stěžovatelé stížnost podali; nicméně to se jim nepodařilo. Dále též uváděli, že vláda se správně neopřela o rozsudek soudu v Groetu ze dne 3. 4. 2014, který byl pouhým sporadickým prvoinstančním rozhodnutím vydaným po podání předmětné stížnosti k Soudu (v této souvislosti odkázali na rozhodnutí ve věci Costa a Pavan proti Itálii, 28. 8. 2012, č. 54270/10, § 38; a Sürmeli proti Německu [VS], 8. 6. 2006, č. 75529/01, § 110–112).
10. Nadto pokud jde o jejich stížnost v části týkající se prostředků právního uznání, stěžovatelé uvádějí, že vláda také neprokázala prostřednictvím příkladů, že by domácí soudy registrované partnerství jakkoliv právně uznávaly. Tedy s ohledem na nedostatky zákonných pravidel (nebo jejich neexistenci) nemohly domácí soudy přijmout žádná opatření k nápravě. V rámci domácího systému by příslušným opravným prostředkem byla stížnost k Ústavnímu soudu, o níž však již v minulosti Soud uvedl, že nemusí být uplatněna, neboť není přímo přístupná jednotlivcům (viz Scoppola proti Itálii (č. 2) [VS], 17. 9. 2009, č. 10249/03, § 70). Nadto v projednávané věci lze předpokládat, že by taková stížnost nebyla úspěšná s ohledem na dřívější rozsudek č. 138/10, který byl později potvrzen dalšími rozhodnutími.
11. Soud shledává, že v době, kdy stěžovatelé podali svou stížnost k Soudu (duben – září 2012), existovala jednotná judikatura, podle které nebylo lze uznávat taková manželství. Ani mírně odlišné odůvodnění obsažené v rozsudku Kasačního soudu (č. 4184/12) ze dne 15. 3. 2012 ve věci dvou ze stěžovatelů nevedlo ke změně pro stěžovatele negativního výsledku řízení. Nadto v té době existovalo též rozhodnutí Ústavního soudu č. 138/10, jehož závěry byly potvrzeny ve dvou pozdějších rozsudcích Ústavního soudu (zanesené do příslušného registru dne 22. 7. 2010 a 5. 1. 2011, viz bod 78 výše), které byly taktéž vydány dříve, než stěžovatelé podali svou stížnost k Soudu. Z toho plyne, že v době, kdy stěžovatelé zamýšleli namítat porušení svých práv, tedy krátce poté, kdy matriční úřad odmítl zaregistrovat jejich manželství, existovala ustálená judikatura nejvyšších soudů, podle které by jakékoliv další opravné prostředky neměly šanci na úspěch. Soud nadto podotýká, že rozsudek soudu v Grossetu byl vydán až poté, co stěžovatelé podali své stížnosti k Soudu a nadto jde pouze o prvoinstanční rozsudek, z čehož

plyne, že není pro rozhodnutí Soudu v této věci relevantní.

12. S ohledem na výše uvedené má Soud za to, že neexistují žádné důkazy o tom, že by v době podání stížností v italském systému existovaly dostupné opravné prostředky, kterých by stěžovatelé mohli využít a které by měly šanci na úspěch. Z toho plyne, že nelze stěžovatelům ve věcech vedených pod č. 26431/12, 26742/12 a 44057/12 vyčítat, že nevyužily takových dostupných prostředků, které nebyly efektivní. Soud proto uzavírá, že existovaly takové specifické okolnosti, které zprostily stěžovatele zásadní povinnosti vyčerpat veškeré dostupné domácí opravné prostředky (viz Vilnes a ostatní proti Norsku, 5. 12. 2013, č. 52806/09 a 22703/10, § 178).
13. Za těchto okolností musí být námitky vlády odmítnuty.
14. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY A ČLÁNKU 14 VE SPOJENÍ S ČLÁNKY 8 A 12 ÚMLUVY
15. Stěžovatelé si stěžovali na odmítnutí jejich žádosti, aby jejich manželství uzavřené v zahraničí, bylo registrováno v Itálii a skutečnost, že v Itálii nemohou ani uzavřít manželství, ani dosáhnout jiné formy právního uznání svého vztahu. Měli za to, že nastala situace je diskriminační a založená výhradně na jejich sexuální orientaci. Odkazovali na články 8, 12 a 14 Úmluvy. Citované články zní:

Článek 8

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Článek 12

„Muži a ženy, způsobilí věkem k uzavření manželství, mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva.“

Článek 14

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

138. Soud připomíná, že je v jeho výlučné pravomoci rozhodnout o právní kvalifikaci skutkového stavu (viz například Gatt proti Maltě, 27. 7. 2010, č. 28221/08, § 19). V projednávané věci Soud dospěl k závěru, že je namístě předložené stížnosti posuzovat podle čl. 8 samostatně a podle čl. 14 ve spojení s čl. 8 a 12.

(...)

1. Ve věci samé

(...)

2. Posouzení Soudem

(a) Článek 8

191. Námitky stěžovatelů vznesené podle tohoto článku se týkají převážně skutečnosti, že po návratu do Itálie byla zamítnuta jejich žádost o registraci jejich manželství, a to ať už jako manželství nebo jako jiné formy soužití, což je zbavilo jakékoliv právní ochrany a s tím souvisejících práv.
192. Soud připomíná, že státy mají v souladu s čl. 12 a s čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy stále možnost učinit rozhodnutí, zda omezí přístup k manželství výhradně na heterosexuální páry (viz Schalk a Kopf proti Rakousku, 24. 6. 2010, č. 30141/04, § 108; a Chapin a Charpentier proti Francii, 9. 6. 2016, č. 40183/07, § 39). Totéž platí též pro čl. 14 ve spojení s čl. 12 (Oliari a ostatní proti Itálii, 21. 7. 2015, č. 18766/11 a 36030/11, § 193). Nicméně Soud uznal, že stejnopohlavní páry potřebují právní uznání a ochranu svého vztahu (viz Oliari a ostatní, cit. výše, § 165 a tam citovaná judikatura). Ve věci Oliari a ostatní Soud uzavřel, že v daném případě, kdy neexistoval žádný převažující veřejný zájem tvrzený italskou vládou, který by mohl konkurovat závažnému zájmu stěžovatelů a s ohledem na setrvalé závěry domácích soudů v této oblasti, italská vláda překročila prostor pro uvážení a nedostala svým pozitivním závazkům zajistit, aby byl stěžovatelům dostupný konkrétní právní rámec zajišťující uznání a ochranu stejnopohlavních soužití (§ 185). Proto Soud konstatovat porušení čl. 8 (§ 187).
193. Soud uvádí, že v návaznosti na rozsudek ve věci Oliari a ostatní (cit. výše) italský zákonodárce uzákonil zákonem č. 76/2016 registrované partnerství. Následnými nařízeními bylo stanoveno, že osoby, které uzavřely manželství, registrované partnerství nebo obdobné svazky v zahraničí, mají právo, aby takový svazek byl registrován jako registrované partnerství podle italského práva (viz § 97–100 výše). Tato právní úprava byla přijata v roce 2017 (viz § 100 výše) a většina ze stěžovatelů v této věci jí již využila.
194. Soud již v minulosti shledal ve vztahu k různým národním právním úpravám, že registrované partnerství poskytuje možnost dosáhnout stejného nebo v mnoha ohledech obdobného právního statusu jako manželství (například ve vztahu k Rakousku viz Schalk a Kopf, cit. výše, § 109, ve vztahu k finskému právnímu systému viz Hämäläinen, cit. výše, § 83, a ve vztahu k Francii viz Chapin a Charpentier, cit. výše, § 49 a 51). Soud má za to, že takový systém by prima facie stačil k naplnění standardů Úmluvy. Také stěžovatelé explicitně či implicitně uznali, že by postačilo k ochraně jejich zájmů, kdyby orgány registrovaly jejich manželství alespoň jako registrované partnerství (viz § 151, 155 a 156 výše), tedy pokud by stěžovatelé měli nějakou možnost podle národního práva právně stvrdit své partnerství.
195. Soud poznamenává, že podle nové italské legislativy upravující registrované partnerství (a uznávání v cizině uzavřených manželství jako registrované partnerství) je registrovaným partnerstvím poskytována více méně stejná právní ochrana jako manželství, pokud jde o základní potřeby páru ve stabilním a pevném vztahu a Soud není povolán k tomu, aby se detailně zabýval případnými rozdíly.
196. Soud v tomto kontextu připomíná, že v řízení o individuálních stížnostech se musí v maximální možné míře omezit pouze na přezkoumávání konkrétního případu, který mu byl předložen (viz Schalk a Kopf, cit. výše, § 103). S ohledem na skutečnost, že v současnosti je stěžovatelům umožněno uzavřít registrované partnerství nebo si nechat uznat své manželství jako registrované partnerství, Soud musí pouze posoudit, zda skutečnost, že stěžovatelům nebylo umožněno zaregistrovat v jakékoliv formě v Itálii své manželství, což vedlo k tomu, že byli ponecháni v právním vakuu a byla jim odepřena jakákoliv ochrana, a to až do roku 2017, představuje porušení jejich práv podle čl. 8.
197. Jakkoliv primárním cílem čl. 8 je ochrana jednotlivce proti svévolným zásahům státní moci, mohou z něj též plynout pozitivní závazky, které jsou nedílnou součástí práva na efektivní ochranu rodinného života. Hranice mezi pozitivními a negativními závazky státu plynoucími z tohoto ustanovení nelze přesně definovat. Příslušné principy jsou nicméně obdobné. V obou případech musí být zachována spravedlivá rovnováha mezi konkurujícími zájmy jednotlivce a společnosti jako celku a v obou případech stát požívá určitého prostoru pro uvážení (viz Jeunesse proti Nizozemí [VS], 3. 10. 2014, č. 12738/10, § 106; a Wagner a J. M. W. L. proti

Lucembursku, 28. 6. 2007, č. 76240/01, § 118).

198. Soud nicméně nepovažuje za nezbytné rozhodnout, zda by bylo vhodnější projednávaný případ analyzovat z pohledu pozitivních, nebo negativních závazků, neboť je zřejmé, že jádrem problému je v projednávané věci právě otázka, zda byla zachována spravedlivá rovnováha mezi jednotlivými zájmy, které jsou ve hře (viz obdobně Dickson proti Spojenému království, 18. 4. 2006, č. 44362/04, § 71).
199. Pokud jde o neexistenci registrovaných partnerství, Soud shledává, že vyjádření vlády k této věci je v souladu s jejím vyjádřením ve věci Oliari a ostatní, která se týkala stejného období – ve věci Oliari a ostatní byl rozhodný rok 2015 (viz Oliari a ostatní, cit. výše, § 164). Stejně jako v citované věci, ani v této věci vláda netvrdila žádný převažující zájem společnosti, který by bylo třeba vyvažovat se závažnými zájmy stěžovatelů, který přetrval až do doby, kdy byla přijata právní úprava upravující registrované partnerství; do této doby stěžovatelé v projednávané věci trpěli následky nemožnosti benefitovat z konkrétního právního rámce umožňujícího uznání a ochranu jejich stejnopohlavních vztahů.
200. Také pokud jde o odmítavý postoj k uznávání manželství uzavřených v zahraničí, vláda neuvedla žádný legitimní cíl, který by takový postoj odůvodňoval, kromě obecného tvrzení, že takový postup je v souladu s „veřejným pořádkem“ (viz § 167 výše), přičemž takové tvrzení není ani v souladu s judikaturou národních soudů (rozsudek Kasačního soudu č. 4184/12, viz § 61–65 výše, kde byly závěry citovaného rozsudku popsány). V této souvislosti Soud uvádí, že na rozdíl od jiných ustanovení úmluvy čl. 8 výslovně neuvádí veřejný pořádek jako jeden z legitimních cílů, v jejichž zájmu by stát mohl zasahovat do práv jednotlivce. Nicméně máje na paměti, že je věcí národního zákonodárce, aby stanovil pravidla týkající se platnosti manželství a jeho právních následků (viz Green a Farhat proti Maltě, rozhodnutí, 6. 7. 2010, č. 38797/07), soud již v minulosti akceptoval, že národní právní předpisy upravující uznávání manželství mohou sloužit legitimnímu cíli, kterým může být též prevence narušení veřejného pořádku (viz ibid a Dadouch proti Maltě, 20. 7. 2010, č. 38816/07, § 54). Soud tedy akceptuje, že v projednávané věci byla právní úprava, podle které národní právní řád neupravoval situaci stěžovatelů, přijata za účelem zachování veřejného pořádku.
201. Právě skutečnost, že situace stěžovatelů nebyla právním řádem vůbec upravena, zejména pak skutečnost, že stěžovatelé neměli žádnou možnost, jak se domoci právního uznání a ochrany svého vztahu – ať už faktického nebo právního, založeného podle práva jiné země – v Itálii, je jádrem projednávaného případu.
202. Soud uvádí, že vláda vyjádřila názor, že v projednávané oblasti mají státy značný prostor pro uvážení.
203. Soud připomíná, že rozsah prostoru pro uvážení státu se liší v závislosti na okolnostech, předmětu řízení a kontextu případu; jedním z relevantních faktorů může být existence nebo neexistence shody na právní úpravě konkrétní otázky mezi smluvními státy (viz například Wagner a J.M.W.L., cit. výše, § 128 a Negrepontis-Giannisis proti Řecku, 3. 5. 2011, č. 56759/08, § 69). Není-li konsenzus mezi členskými státy Rady Evropy, a to ať již jde o význam konkrétního zájmu, který je ve hře nebo o nejvhodnější způsob jeho ochrany a zejména tehdy, jestliže též případ vyvolává-li citlivé morální a etické otázky, pak také prostor státu pro uvážení bude široký. Na druhé straně, je-li ve hře obzvláště významný aspekt existence nebo identity jednotlivce, prostor státu pro uvážení bude omezený (viz Van der Heijden proti Nizozemí [VS], 3. 3. 2012, § 60, Mennesson proti Francii, 26. 6. 2014, č. 65192/11, § 77; a Paradiso a Campanelli proti Itálii [VS], 24. 1. 2017, č. 25358/12, § 182).
204. Pokud jde o právní uznání stejnopohlavních párů, Soud uvádí, že od rozhodnutí Schalk a Kopf došlo k rychle se vyvíjejícímu posunu v postoji států, který stále pokračuje. Tedy již v době, kdy byl vydán rozsudek ve věci Oliari a ostatní, existovala těsná většina států Rady Evropy (24 ze 47), které již přijaly právní úpravu umožňující uznání a ochranu stejnopohlavních párů. Obdobně rychlý vývoj je možné zaznamenat celosvětově, zejména pak v zemích Ameriky a Australasie, což dokládá pokračující mezinárodní vývoj právní úpravy těchto otázek směřující k

právnímu uznávání stejnopohlavních vztahů (viz Oliari a ostatní, cit. výše, § 178). K dnešnímu dni již 27 ze 47 států Rady Evropy přijalo právní úpravu umožňující právní uznání vztahů stejnopohlavních párů (a to buďto ve formě manželství, nebo registrovaného partnerství) (viz § 112 výše).

205. Totéž však nelze tvrdit o uznávání stejnopohlavních manželství uzavřených v zahraničí, na němž nepanuje v Evropě shoda. Kromě států Rady Evropy, kde jsou stejnopohlavní manželství umožněna, komparativní pohled na právní řády dostupný Soudu (omezený na 27 zemí, kde v rozhodné době nebyla stejnopohlavní manželství umožněna) ukazuje, že pouze 3 z těchto 27 států umožňovaly uznání takových manželství, přestože jejich vlastní národní právní řád (v rozhodné době) uzavření takového manželství neumožňoval (viz § 113 výše). Takový nedostatek konsensu potvrzuje, že státy musí mít v zásadě široký prostor pro uvážení, pokud jde o to, zda a jakým způsobem budou uznávat v zahraničí uzavřená manželství jako manželství.
206. Kromě toho však Soud musí při stanovení rozsahu prostoru státu pro uvážení vzít též v úvahu, že tato otázka je dotýká aspektů existence a identity jednotlivce (viz například Oliari a ostatní, cit. výše, § 177).
207. Pokud jde o zájmy státu a společnosti, Soud akceptuje, že Itálie zamýšlela znemožněním uznávání v zahraničí uzavřených manželství stejnopohlavních párů odradit své občany, aby v zahraničí vstupovali do svazků, které nejsou v jejich státě uznávány a které nejsou státy povinny uznávat ani podle Úmluvy (stejnopohlavní manželství), a tím chtěla zamezit narušení veřejného pořádku. Tedy posuzovaná právní úprava je výsledkem volby zákonodárce neumožnit uzavírání stejnopohlavních manželství – což je volba, která je v souladu s Úmluvou. Soud má tedy také za to, že existuje legitimní zájem státu na tom, aby zajistil, že jeho zákonné zásady budou respektovány, a tedy že nebudou obcházena rozhodnutí demokraticky zvolené vlády.
208. Soud shledává, že zamítnutí žádosti o uznání manželství stěžovatelů je nezbytné žádné dříve v Itálii nabytých práv (pokud nějaká měli) a stěžovatelé také mohou nadále požívat práv, která získali uzavřením manželství ve státě, kde k jeho uzavření došlo.
209. Nicméně rozhodnutí o zamítnutí žádosti stěžovatelů, aby jejich manželství bylo uznáno v jakékoliv formě, je ponechalo v právním vakuu (do doby přijetí nového zákona), a to v rozporu se sociální realitou. Tedy právní úprava platná do přijetí zákona č. 76/2016 a navazujících nařízení, znemožňovala orgánům státu jakkoliv formálně uznat existenci vztahů stěžovatelů (ať už faktických nebo právních, které byly založeny v cizině). Stěžovatelé se tedy potýkali v každodenním životě s překážkami a jejich vztahu nebyla poskytnuta žádná právní ochrana. Žádný převažující zájem společnosti na tom, aby bylo stěžovatelům upřeno jakékoliv uznání a jakákoliv ochrana jejich vztahu, nebyl předložen.
210. Soud má za to, že v projednávané věci nemůže Itálie přehlížet situaci stěžovatelů, která naplňuje znaky rodinného života ve smyslu čl. 8 Úmluvy a nenabídnout jim žádné prostředky ochrany jejich vztahu. Nicméně až do nedávna národní orgány odmítaly jakkoliv reflektovat takovou situaci a poskytnout vztahům stěžovatelů jakoukoliv ochranu, což mělo za následek právní vakuum v italském právním řádu (pokud neumožňoval jakoukoliv formu institucionalizace stejnopohlavních soužití umožňující ochranu vztahů stěžovatelů až do roku 2016). Z toho plyne, že stát selhal při stanovení spravedlivé rovnováhy mezi konkurujícími si zájmy, pokud opomněl zajistit, aby byl stěžovatelům dostupný konkrétní právní rámec umožňující uznání a ochranu jejich stejnopohlavních svazků.
211. S ohledem na výše uvedené Soud dospěl k závěru, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

(b) Článek 14

S ohledem na závěry učiněné při přezkoumávání tvrzeného porušení čl. 8 považuje Soud za nadbytečné zabývat se také tím, zda došlo v projednávané věci také k porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8 a 12.

(...)

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. Prohlašuje většinou hlasů stížnosti za přijatelné;
2. Rozhoduje 5 hlasy ku 2, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;
3. Rozhoduje jednomyslně, že není třeba stížnost přezkoumat z pohledu čl. 14 ve spojení s čl. 8 a 12 Úmluvy;

(...).

Odlišné stanovisko soudce Koskela

(...)

23. V tomto rozsudku se podle mého názoru většina dopustila zavádějícího a nadbytečného odklonu při posuzování otázky uznávání manželství, než konečně dospěla k závěru, že pochybení státu nespočívá v neuznání v cizině uzavřeného manželství, ale v selhání „zajistit, že stěžovatelé budou mít k dispozici konkrétní právní rámec, jehož prostřednictvím budou uznávány a chráněny stejnopohlavní vztahy“ (viz § 210 rozsudku). Jinými slovy, porušení čl. 8 zde plyne z totožných skutečností jako v rozhodnutí Oliari a ostatní proti Itálii. Samotná absence uznávání manželství sama o sobě není samostatnou otázkou.

(...)

Odlišné stanovisko soudců Pejchala a Wojtyczeka

3. Evropská úmluva o lidských právech nemůže být čtena v právním vakuu, ale musí být vykládána v kontextu nejdůležitějších mezinárodních nástrojů. Preambule Úmluvy odkazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv, která má za cíl zajistit všeobecné a efektivní uznání a dodržování práv v ní zakotvených. Všeobecná deklarace lidských práv ve svém čl. 16 stanoví:

„1. Muži a ženy, jakmile dosáhnou plnoletosti, mají právo, bez jakéhokoli omezení z důvodů příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské, uzavřít sňatek a založit rodinu. Pokud jde o manželství, mají za jeho trvání i při jeho rozvázání stejná práva.

2. Sňatky mohou být uzavřeny jen se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů.
3. Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu.“

Minimální všeobecně závazné lidskoprávní standardy byly stanoveny v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Článek 23 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech zní:

„1. Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má právo na ochranu společnosti a státu.

2. Uznává se právo mužů a žen uzavřít v přiměřeném věku sňatek a založit rodinu.
3. Manželství nebude uzavřeno bez svobodného a plného souhlasu snoubenců.
4. Státy, smluvní strany Paktu, podniknou vhodné kroky k tomu, aby zajistily stejná práva a povinnosti snoubenců při sňatku, v manželství a při rozvodu. Při rozvodu se rozhodne o nutné ochraně dětí.“

Ve Všeobecné deklaraci lidských práv i v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech je manželství chápáno jako svazek mezi mužem a ženou. Nadto oba dokumenty chápou rodinu – založenou na manželství mezi mužem a ženou – jako přirozenou a základní jednotku společnosti, která má právo na ochranu společnosti a státu. Manželství je podle těchto dokumentů jediným právním rámcem pro rodinný život v nich zakotvený.

(...)

Z toho plyne, že oba výše uvedené dokumenty rozlišují mezi postavením heterosexuálních a homosexuálních párů. Není pochyb o tom, že mezi heterosexuálními a homosexuálními páry existují určité podobnosti a určité odlišnosti. Nicméně z axiologického hlediska odlišnosti převažují nad podobnostmi. Z toho plyne, že jejich pozice nelze pro účely posouzení přípustnosti právního odlišování v oblasti rodinného práva považovat za srovnatelné.

4. Článek 8 Úmluvy stanoví, že „každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“ Podle čl. 12 Úmluvy „muži a ženy, způsobilí věkem k uzavření manželství, mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva“. Z těchto ustanovení je zjevné, že rodinná jednotka je zakládána primárně mužem a ženou prostřednictvím manželství.

(...)

Souhlasíme s názorem, že podle čl. 8 a 12 státy požívají širokého prostoru pro uvážení. Podle našeho názoru však není správný závěr, že státy mají široký prostor pro uvážení v otázkách právní úpravy právního uznání vztahů prostřednictvím jiných institutů než manželství (ve smyslu ustanovení čl. 12). Ve skutečnosti mají státy v této oblasti naprostou volnost, neboť tyto otázky nespádají do rozsahu Úmluvy.

6. (...)

V tomto kontextu nejprve uvádíme, že pojmy „uzavřít manželství“ a „manželství“ se staly polysémmními. Manželství ve svém původním významu znamená trvalý životní svazek muže a ženy. V tomto kontextu uvádíme i následující definice manželství: „Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iuriscommuncation“ (Modestinus, Digesta Iustitiani 23.2.1); „Nuptiae autem sive matrimonium est viri et mulieris coniunctio, individuum consuetudinem vitae continens“ (Institutiones Iustiniani, 1.10). Komplementarita dvou biologických pohlaví manželů je konstitutivním prvkem manželství. Nadto manželství v tomto smyslu je – z definice – společenskou institucí určenou k plození dětí. Skutečnost, že některé sezdané páry mohou trpět neplodností, nemůže tuto společenskou funkci popřít.

Manželství ve svém druhém významu znamená společenství dvou osob žijících společně. Pojem „manželství“ v tomto druhém významu má jiné konotace a odlišný smysl než pojem „manželství“ ve svém prvotním významu. Tento druhý význam pojmu manželství se vyvinul pouze v nedávné době.

(...)

Zadruhé, většina v rozsudku dospěla k závěru, že „státy mají stále ještě volnost...“ (důraz přidán autory odlišného stanoviska). To naznačuje, že Soud má v úmyslu tento pohled v budoucnu přehodnotit. S takovým přístupem, který naznačuje, že by smluvní ustanovení mohla být soudem přizpůsobována na základě společenských změn a že by se snad tyto společenské proměny mohly vyvíjet jen jediným směrem, silně nesouhlasíme. Soud nemá žádnou pravomoc jakkoliv podporovat nebo potlačovat společenské změny. Státy mají i nadále úplnou volnost rozhodovat se o otázkách Úmluvou neupravených, a to až do chvíle, kdy bude Úmluva změněna.

(...)

(Zpracovali JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., a Mgr. Martina Grochová)